VALTIONEUVOSTON OIKEUSKANSLERI

Valtiovarainministeriö

Viite:
Valtiovarainministeriön lausuntopyyntö 22.6.2026, VN/35196/2025

Asia:

Tullin rikostiedustelu

Esityksessä ehdotetaan, että rikostorjunnasta Tullissa annettuun lakiin lisätään säännökset Tullin rikostiedustelukeinoista ja uhkaperusteisesta rikostiedustelusta. Myös salaisia tiedonhankintakeinoja koskevaan Tullin rikostorjuntalain lukuun, henkilötietojen käsittelystä Tullissa annettuun lakiin ja tullilakiin ehdotetaan muutoksia.

Lausuntoni taustaksi tuon esille, että valtioneuvoston oikeuskanslerin ja eduskunnan oikeusasiamiehen tehtävien jaosta (330/2022) annetun lain 3 §:n mukaan eduskunnan oikeusasiamiehelle keskitettäviin tehtäviin kuuluvat muun ohella tulliviranomaiselle säädettyjä toimivaltuuksia koskevat asiat sekä salaista tiedonhankintaa, salaisia pakkokeinoja, siviilitiedustelua, sotilastiedustelua ja tiedustelutoiminnan laillisuusvalvontaa koskevat asiat. Tämän seurauksena Tullin rikostorjuntaa tai salaisia tiedonhankintakeinoja koskevia asioita ei kantelumenettelyssä pääsääntöisesti tule oikeuskanslerin laillisuusvalvonnan kohteeksi.

Uhkaperusteista rikostiedustelua on kaavailtu vireillä olevissa lakihankkeissa poliisin, Rajavartiolaitoksen ja Tullin tehtäviin kuuluvaksi. Valtioneuvosto on 25.6.2026 antanut eduskunnalle poliisin rikostiedustelua koskevan hallituksen esityksen HE 121/2026 vp. Tullin rikostiedusteluun ehdotettavat säännökset vastaavat pitkälle poliisilakiin ehdotettavaa.

PL 20, 00023 Valtioneuvosto Puhelin 0295 162501 kirjaamo.okv@gov.fi

www.oikeuskansleri.fi

Poliisin rikostiedustelua koskevasta esitysluonnoksesta antamassani lausunnossa (OKV/461/21/2026) totesin muun ohella, että esitys tarkoittaisi lähtökohdaltaan olennaista puuttumista perusoikeuksiin. Lausunnossani kiinnitin huomiota muun ohella sääntelyn täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden vaatimuksiin.

Rikostiedustelun täydentävästä esitysluonnoksesta antamassani lausunnossa (OKV/1566/21/2026) toin esille rikostiedustelua koskevan sääntelyn keskeisenä haasteena olevan, että rikostiedustelun kohteet halutaan pitää säännöksissä määriteltyinä avoimina, jotta toimivaltuudet soveltuisivat tarkoituksenmukaisella tavalla erilaisiin tilanteisiin. Tällöin säännöksiin jää kuitenkin väistämättä tulkinnanvaraisuutta, mikä on vaikeasti yhteensovitettavissa siihen, että erityisesti tämänkaltaiset perusoikeuksiin puuttuvat toimivaltuudet tulisi määritellä säännöksissä täsmällisesti ja tarkkarajaisesti.

Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta antamassani lausunnossa (OKV/1440/21/2026) toin esille perustuslakivaliokunnan todenneen, että yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitäminen on lainsäädännössä osoitettu poliisin tehtäväksi. Lähtökohtaisesti poliisille kuuluvien tehtävien ja toimivaltuuksien osoittaminen muulle viranomaiselle on poikkeuksellista ja edellyttää erityisiä perusteita. Valiokunta on katsonut, että poliisin käytössä olevien toimivaltuuksien kanssa samojen valtuuksien säätäminen muulle viranomaiselle ei välttämättä ole sopusoinnussa perusoikeuksien rajoitusedellytyksiin kuuluvan välttämättömyysvaatimuksen näkökulmasta. Tämä tarkoittaa, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei sellaisenaan ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden (esim. PeVL 36/2024 vp, kpl 9 ja siinä viitatut lausunnot).

Lausunnolla olevassa esityksessä suhdetta perustuslakiin koskevassa jaksossa onkin perustuslakivaliokunnan kannanottojen mukaisesti todettu, että toimivaltuuksien epäsymmetria ei ainakaan yksinään ole perusoikeuksien rajoitusedellytysten vaatima painava yhteiskunnallinen tarve, joka perustelisi toimivaltuuksien välttämättömyyden. Esityksessä tulisi kuitenkin arvioida paremmin edellä mainittua perustuslakivaliokunnan kannanoton merkitystä. Ennen kaikkea aiheellista olisi käsitellä sitä, millä tavoin jo poliisille ehdotettavat uhkaperusteisen rikostiedustelun toimivaltuudet vastaavat niihin tavoitteisiin, joissa tällä esityksellä pyritään.

Kuten myös Rajavartiolaitoksen rikostiedustelusta antamassani lausunnossa totesin, ehdotettavassa uhkaperusteisessa rikostiedustelussa on kyse uudentyyppisestä lainsäädännöstä ja merkittävästi perusoikeuksiin puuttuvista toimenpiteistä. Ammattitaidon saavuttaminen voi edellyttää käytännössä kokemusta, joka on kertynyt riittävän asiamäärän hoitamisesta. Tähänkin nähden esityksen toteuttamisvaihtoehdoissa olisi aiheellista arvioida avoimesti myös sitä vaihtoehtoa, että uhkaperusteinen rikostiedustelu keskitetään muiden esitutkintaviranomaisten sijaan yksinomaan poliisille ja sen sisällä keskusrikospoliisille, jonka

tehtävään kuuluu nimenomaan vakavan rikollisuuden torjuminen. Vailla merkitystä ei ole sekään, että perustuslakivaliokunta on aiemminkin painottanut, että poliisilla on perusoikeuksiin kajoamista sisältävien valtuuksien käyttöön erityinen koulutus ja kokemus (PeVL 36/2024 vp, kpl 9, PeVL 67/2016 vp, s. 3). Uhkaperusteisen rikostiedustelun keskittäminen turvaisi todennäköisesti hajautettua mallia paremmin tiedustelukeinojen käytön yhdenmukaisuutta sekä valvonnan toteuttamista ja ulkoisen valvonnan toimintaa.

Tämä asiakirja on allekirjoitettu sähköisesti.

Oikeuskansleri Janne Salminen

Esittelijäneuvos Juho Lehtimäki